

Dierengezondheid en Welzijn

Studiedagen Edelveen 26 en 27 februari 2015

Jan de Rond opent namens de NFE enthousiast de eerste studiedag van 2015. Enthousiast omdat hij veel reacties heeft gekregen op eerdere studiedagen en hij daardoor de bevestiging heeft gekregen dat zij duidelijk voorzien in een behoefte. Nertsenhouders doen over het algemeen niets liever dan de hele dag over nertsen praten. Niet iedereen hoeft het ook altijd met elkaar eens te zijn. Elke studiedag loopt anders omdat de reacties heel verschillend zijn. Het onderling uitwisselen van ervaringen wordt door alle aanwezigen duidelijk als positief gezien.

In de ochtend staan twee dierenartsen op het programma. Gerard van Eijden bijt de spits af met een lezing over hygiëne op het bedrijf. Hoe kun je bacteriën en virussen voorkomen en wat zijn belangrijke zaken om in de gaten te houden. Daarna volgt Robert Jan Molenaar van de GD met een anatomie-les over nertsen met behulp van veel plaatjes, speciaal gericht op guste teven, gevolgd door een sectie-les in praktijk.

Na de lunch volgt het altijd interessante kijkje op de farm en gaat Jan de Rond in op de fokresultaten van Edelveen. Artikelen naar aanleiding van studiedagen hebben zeker niet de intentie om verslag te doen van alles wat er die dag besproken is. Onderwerpen die niet uitgebreid aan bod zijn geweest in dit blad worden soms wat uitgebreider omschreven terwijl andere

interessante zaken alleen even aangestipt worden. Artikelen naar aanleiding van de studiedag mogen u best het gevoel geven dat u iets gemist heeft omdat u er niet bij was ☺

Gerard van Eijden over weerstand verhogen en infectiedruk verlagen

Gerard van Eijden werkt als dierenarts bij AnimalCare in Putten. Vijf dierenartsen zijn gespecialiseerd in landbouwhuisdieren en vijf in gezelschapsdieren. Gerard is verantwoordelijk voor varkens, kalkoenen en nertsen. Hij begeleidt 12 nertsenhouderijen in zijn regio en kan door zijn contacten met andere sectoren goed vergelijken. Volgens eigen zeggen houdt hij een vrij theoretisch verhaal waarbij hij ook duidelijk de kennis en ervaring van andere sectoren gebruikt. Daardoor ontstaat een mooie wisselwerking tussen theorie en praktijk.

Iedereen wil gezonde dieren door de weerstand te verhogen en de infectiedruk te verlagen.

De infectiedruk wordt bepaald door het aantal kiemen op de farm. De weerstand van een dier bepaalt de mate waarin een dier in staat is om die gevaren van buitenaf te weerstaan. Het streven van elke dierenhouder is om de infectiedruk heel laag te houden en de weerstand zo hoog mogelijk.

Klimaat op de farm

Het klimaat op de farm is heel belangrijk. In een te droge omgeving zal de weerstand van de slijmvliezen afnemen, in een te vochtige omgeving blijven er heel veel kiemen, virussen en schimmels leven en groeien. Slijmvliezen van nertsen zorgen ervoor, evenals bij mensen, dat kiemen niet in onze longen terechtkomen. Een goede conditie van de slijmvliezen kan veel ellende voorkomen.

Temperatuur

Ook een goede temperatuur is van belang. Bij te lang te koude temperaturen, kost dit het lichaam heel veel energie om de lichaamstemperatuur op pijl te houden. Bij te heet weer zal het dier proberen zoveel mogelijk warmte kwijt te raken. Ook dit is belastend voor het lichaam. Kortom: te is nooit goed. Daarbij kan een koude luchtstroom in een warme omgeving zorgen voor te snelle afkoeling. Al is dit bij nertsen met hun vacht iets minder gevaarlijk, het blijft een negatieve factor.

Jacqueline Manders,
PR & Communicatie

Voeding en drinkwater

Om een goede weerstand op te bouwen is goede voeding, een juiste hoeveelheid en een juiste samenstelling, natuurlijk essentieel. Altijd aanwezigheid van drinkwater van goede kwaliteit is een must. Watervoorziening is ongelooflijk belangrijk. Het likken van pups aan de bek van de moeder wijst op vochttekort. Zorg er ook voor dat de binnenkant van uw watervoorziening geen voedingsbron voor bacteriën wordt. Drinkwatersystemen worden warm in de zomer en worden zo een risicofactor wanneer niet regelmatig een reinigingsmiddel gebruikt wordt. Bij een goede dosering is dit een prima toepassing om te voorkomen dat bacteriën in uw waterleiding gaan groeien. Controleer dit regelmatig!

Wondjes

Let op wondjes bij nertsen omdat zij de deur openzetten voor allerlei kiemen die infecties kunnen veroorzaken. Een goede immuniteit, lees: veel antistoffen en afweercellen die kiemen kunnen elimineren, is van groot belang. Dit zorgt ervoor dat nertsen niet ziek worden wanneer zij onverhoopt toch een infectie oplopen.

Balans in maag-darmkanaal

Een goede balans in het maag-darmkanaal met de juiste bacterieflora en afweerstoffen, en afwezigheid van bacteriën en andere vervelende organismen, kan duidelijk verschil maken. Dit is bij nertsen niet anders dan bij mensen. Het is de bedoeling dat pups de eerste 24 uur na hun geboorte zoveel mogelijk antistoffen via de moedermelk binnenkrijgen. Na 24 uur is die fase voorbij. Daarom is het van groot belang dat pups zo snel mogelijk gaan drinken bij de moeder om zoveel mogelijk afweerstoffen binnen te krijgen. Pups die daar te

lang over doen missen die eerste hoge concentratie aan afweerstoffen. De kwaliteit van biest loopt snel af. Dit geldt niet alleen voor nertsen maar voor alle diersoorten.

Pups zijn gevoeliger voor infecties

Tussen binnendringen van kiemen en het ontstaan van goede afweer zit ongeveer 2 weken. In die periode is de nerts vatbaar voor infecties. Een pup is uiteraard gevoeliger voor infecties dan een volwassen nerts. Kijken we bijvoorbeeld naar mensen dan wordt zuigelingen en bejaarden om die reden geadviseerd een eitje iets langer te koken. Arbeid is een belangrijke factor. Voorkomen dat pups buiten het nest vallen en koud worden, waardoor zij extra energie nodig hebben om op te warmen en niet snel kunnen drinken, ligt voor de hand. Stress, om wat voor reden dan ook, is een bulk term voor te veel spanning voor lichaam of/en geest, en veroorzaker van minder weerstand. Allemaal factoren die van invloed zijn op het weerstandsniveau.

Infectiedruk van buitenaf

Naast het zo hoog mogelijk maken van het weerstandsniveau hebben nertsen ook te maken met infectiedruk van buitenaf.

Infectiedruk in de vorm van het aantal kiemen dat zij inademen en virussen, bacteriën en schimmels waar zij mee te maken krijgen. Deze zijn vaak voor het blote oog niet eens te zien.

Eiwitmoleculen, die levende cellen nodig hebben om zich te vermeerderen, zweven vaak ongezien in de lucht. Het AD-virus kan zich buiten een nerts weliswaar niet vermeerderen maar wel heel lang overleven op de farm. Dit virus kan ook heel gemakkelijk via de lucht verspreid worden omdat het zo klein is. Tegen virussen is nog geen behandeling, al biedt onderzoek langzamerhand enig perspectief.

Bacteriën zijn weliswaar iets groter maar ook hierbij heeft men nog een heel sterke bril nodig om ze te zien. Zij kunnen zich wel snel voortplanten. Dit heeft ook voordelen omdat we ze daarom ook kunnen kweken

Daardoor kunnen we bacteriën bestrijden en onze dieren behandelen met antibiotica. Dit kunnen we (nog) niet tegen virussen.

Wel of geen antibiotica

De Salmonella bacterie kan binnen de kortste keren uitgroeien tot een enorme populatie en heel veel schade toebrengen. In laboratoria kan men op schaaltes in een broedstovf met 37gr binnen 24 uur een hele kolonie bacteriën kweken. De antibioticagevoeligheid is goed te meten door een tablet met antibiotica in die kolonie te plaatsen. Met behulp van duidelijke foto's

toont Gerard van de Eijden door de grootte van de diameter van de kring aan of bacteriën gevoelig zijn voor antibiotica of niet. Wanneer maar één mutant immuun is tegen de antibiotica kan dit toch ongelooflijk grote gevolgen hebben omdat deze veel ruimte krijgt om zich te vermeerderen. Bij antibiotica kennen we drie keuzemiddelen die niets met de sterkte of hoeveelheid van antibiotica te maken hebben maar wel met het moment waarop zij ingezet mogen worden. Veehouders moeten persoonlijk zelf ook nog baat houden bij antibioticagebruik. Derde keuzemiddelen worden daarom zelden ingezet voor dieren en expliciet apart gehouden voor mensen. Alleen wanneer er werkelijk geen andere keuze meer is en een hele stal vol dieren zonder een 3e keuzemiddel zou omvallen mogen zij ingezet worden. Dit moet uitgebreid uitgelegd kunnen worden aan de overheid. Onder bepaalde voorwaarden mag een 2e keuzemiddel gebruikt worden, mits de noodzaak daarvoor aangetoond kan worden met laboratoriumproeven. In het verleden werden 1e keuzemiddelen veelvuldig preventief toegepast. Jarenlang werd antibiotica bijvoorbeeld preventief toegepast tegen uierontsteking en baarmoederontsteking. Dat dit onderwerp leeft bij de nertsenhouders blijkt uit de uitgebreide interessante onderlinge discussie tussen aanwezigen. Vaak is men banger dan men behoort te zijn. Een proef op Edelveen en bij enkele andere nertsenhouders heeft tot op heden aangetoond dat het inderdaad ook zonder antibiotica kan. In Denemarken is antibiotica alleen in noodgevallen curatief toegestaan. Ook in Nederland kijkt men steeds vaker 'out of the box' omdat teveel antibiotica duidelijk ook nadelen heeft. Elke antibi-

otica levert ook schade o.a. omdat bacteriën immuun kunnen worden. Gerard: "Denk bij antibiotica nooit: baadt het niet, het schaadt ook niet." De gevoeligheid voor bacteriën wordt bij veelvuldig gebruik van antibiotica steeds slechter. Schimmels lijken in de nertsenhouderij geen groot probleem te zijn.

Reinigen en desinfecteren

Reiniging en desinfectie zijn natuurlijk belangrijke zaken bij het verlagen van de infectiedruk. Het is zaak om eerst goed te reinigen alvorens men gaat desinfecteren. Dit kan men mechanisch of handmatig doen middels verhitting, bestraling of met behulp van chemische middelen. Pas wanneer haren, mest en dergelijke verwijderd zijn heeft desinfecteren zin. Daarbij moge duidelijk zijn dat gladde oppervlakken makkelijker schoon te maken zijn dan ruwe. Denk daarover na bij het inrichten van je shed of stal.

Vaccineren

Reinigen en desinfecteren zijn niet altijd voldoende. Dan zorgt vaccineren voor een beter immuunsysteem. Omdat er veel verschillende typen bacteriën zijn (bijv. pseudomonas type 2, 5, 8 en 9) vraagt dit ook om aangepaste vaccins.

Interne hygiëne

Hygiëne is onder te verdelen in interne en externe hygiëne. Wat betreft de interne hygiëne is in de ogen van Gerard van Eijden in de nertsenhouderij nog veel winst te behalen. Elke mens en elk dier heeft infecties bij zich die zich makkelijk verspreiden. Met het systeem all-in all-out in de vleeskuikehouderij (alle dieren met eenzelfde leeftijd) en met het scheiden in de varkenshouderij van jonge biggen en oudere zeugen, zorg je ervoor dat de infectiestroom van oud naar jong onderbroken wordt. Veel dieren zijn tussen 3 tot 5 weken meer gevoelig voor infecties. Ziektes waar volwassen dieren geen last van hebben kunnen voor pups desastreus uitpakken. In de varkenshouderij begint men met de verzorging en het voeren om die reden vaak niet bij de jonge biggen. Jonge dieren zitten in andere sectoren vaak helemaal apart van oude dieren. In de nertsenhouderij is dat ondenkbaar. Vaak wordt ook gewerkt met groepsgeïmprimeerde materialen die allen een eigen kleur hebben. In de nertsenhouderij worden handschoenen vaak zelfs in meerdere sheds gebruikt terwijl de spreker het huidige gebruik van handschoenen in de nertsenhouderij ziet als tongzoenen. Veel nertsen bijten allemaal in diezelfde handschoenen. Zijn advies: gebruik per rij een aparte handschoen en een aparte lepel om het voer te verdelen. Hij realiseert zich dat zijn verhaal door veel aanwezigen gezien wordt als erg theoretisch. Toch hoopt hij dat het aanzet tot nadenken. Wanneer men bijvoorbeeld twijfels heeft over 'natte pups' zijn aparte handschoenen, of zoals een van de aanwezigen naar voren brengt, simpelweg gewone wegwerp boterhamzakjes geen overbodige luxe.

Externe hygiëne

Naast interne hygiëne wijst hij ook op externe hygiëne waarbij aandacht moet zijn voor besmetting via de lucht, personen, materialen, voer, ongedierte en drinkwater. Een hot

issue voor hem is het aankopen van dieren elders. Het is in de nertsenhouderij gebruikelijk dat op het laatste moment dieren worden aangekocht (of het nu breeders zijn of niet) die meteen worden ingezet in de paartijd. Voor hem, gewend aan de dagelijkse praktijk van andere sectoren, ondenkbaar. Hij stelt voor om de dieren minimaal 6 weken apart te zetten van de andere dieren op het bedrijf. In aparte sheds of minimaal in aparte rijen. Ook is het mogelijk om er guste teven omheen te zetten. Draag op dat deel van de farm aparte quarantainekleding en gebruik quarantainematerialen. Zo kunnen zij rustig bijkomen van het transport en eventueel nog gevaccineerd worden wanneer dat nog niet gebeurd zou zijn. Op deze wijze komen zij langzaam in contact met bedrijfseigen kiemen en kunnen zij (zonder spanningen) met de infectiedruk op het bedrijf integreren. Hij wijst bij aankoop van dieren op het vragen om vaccinaties. Nertsen van een ander bedrijf hebben een andere weerstand. Het mengen van dieren = het mengen van infecties. Hij wijst o.a. op aandacht voor de windrichting bij het bouwen van een nieuwe stal en waarschuwt ervoor om loslopende dieren, die in aanraking zijn geweest met mest etc., niet meer terug te zetten tussen de andere dieren. Op deze manier blijft de infectiedruk zo laag mogelijk. Hij acht het ook verstandig om, wanneer men een fokprogramma uitstippelt, dieren te halen bij hetzelfde bedrijf. Dit verkleint absoluut het risico op problemen omdat de dieren altijd eigen kiemen bij zich houden die zij echter na een aantal weken beduidend minder verspreiden. Goed schoonmaken betekent minder infectiedruk. Zonder schoonmaken helpt er niks! Anders dan bij andere diersoorten blijven op de nertsenhouderij altijd het hele jaar door dieren aanwezig wat een andere aanpak vereist dan bij andere sectoren.

Ter afsluiting geeft hij nogmaals kort een samenvatting van alle risicofactoren en verbeterpunten.

Robert Jan Molenaar over nertsen-anatomie

Wie bij zijn aanstelling het interview met Robert Jan Molenaar gelezen heeft in De Pelsdierenhouder van september 2013 weet dat hij naast gewoon dierenarts bij de Gezondheidsdienst voor Dieren, ook gespecialiseerd is in de pathologie van de nerts. Natuurlijk ziet hij het liefst gezonde dieren maar omdat zieke nertsen zijn vak zijn, kan hij hier uitermate bevlogen over vertellen. Volgens eigen zeggen heeft hij voldoende sheets bij zich om elke seconde een nieuwe te presenteren. Volgens afspraak focust hij zich alleen op die organen van de nerts waar u zelf op uw bedrijf ook naar zou willen kijken. In sneltreinvaart geeft hij een algemene anatomie opfriscursus. Specifieke spieren en zenuwen worden overgeslagen en de aandacht wordt gericht op de elementaire organen. Waar zitten zij in het lichaam en wat doen zij.

Eerst uiterlijk beoordelen

Daarna op de farm wordt alles in praktijk nog eens overgedaan. Alvorens het dier open te maken begint Robert Jan met tips als, kijk altijd eerst naar de tong van het dier. Is de bek ontstoken of zijn er aantastingen van het mondslijmvlies dan vooral letten op de nieren of er afvalstoffen recht-

streeks naar het bloed gegaan zijn in plaats van naar de nieren. Kijk ook altijd eerst of de nerts nat is van achteren, of hij last heeft gehad van diarree. Doe ook een conditiescore, is het dier te vet of te mager? Hoe ziet de vacht er uit? Witte plukjes wijzen op AD, een witte vacht aan de onderkant wijst op ijzertekort, biotinetekort levert daarentegen grijze plekken in de vacht.

Anatomie-les in praktijk

Na het openen van het dier wordt gekeken naar eventueel opgezette lymfeknopen, de buikholte, borstholte, slokdarm, luchtpijp, hart, hartkleppen, longen, lever milt, schildklieren, nieren, bijnieren, testikels, bijbal, prostaat, urinebuis en baarmoeder. In een opengeknipte baarmoeder wordt gezocht naar eventuele littekens die aangeven dat de teef drachtig is geweest. Alle eventuele

veranderingen als gevolg van bijvoorbeeld AD (bijv. grote nieren, opgezwollen milt) maar ook longontsteking, klaplong, schildklierafwijking, borstvliesontsteking, leververvetting, kanker of hartklepontsteking, worden ter plekke aangewezen en uitvoerig besproken. Om een klierderboel te voorkomen is het zaak dat u niet per ongeluk meteen in de darmen knipt. Na deze algemene introductie zullen tijdens de volgende studiedag diverse guste teven gezamenlijk bekeken worden. Is de paring mislukt, konden zij daadwerkelijk geen jongen krijgen, is er iets mis met de vruchtbaarheid van de

Jan de Rond over guste teven en reproductie

Vooraf bij een hoog gust percentage is het van groot belang om deze guste teven te bekijken. Heeft de reu haar werk niet goed gedaan? Is de teef onvruchtbaar of is er in de dracht iets misgegaan? In het artikel van Jan de Rond in het afgelopen maartnummer van de Pelsdierenhouder "April bepaalt fokresultaat" leest u dat het fokresultaat op

Edelveen al een aantal jaren weinig tot geen progressie maakt. Hoe komt dit? Waarom verliest een teef soms al haar vruchten? Liggt dit aan de voersamenstelling, voerhoeveelheid, hygiëne, gezondheid, nestruimte of nestinrichting, verkeerde bodyscore, te hoge Elisa-waarde (ook al zijn er ook kleine nesten bij teven met een lage Elisa-waarde), aan het weer, aan een bacterie of bijvoorbeeld aan stress? Of aan een combinatie van factoren? Over dit soort zaken kan men eindeloos onderling debatteren maar zonder duidelijke onderzoekscijfers blijven concrete aanwijzingen, en belangrijker nog oplossingen, lastig. Vorig jaar hadden vooral de oude teven een groter gust percentage dan de jonge teven. Het is dan zaak om van beide groepen dieren, zowel de oude als de jonge teven, meteen eind mei een aantal dieren nader te bekijken om een idee te krijgen wat hiervan de oorzaak zou kunnen zijn. Hoe langer je wacht hoe meer het lichaam kan herstellen en hoe moeilijker de oorzaak vast te stellen is.

"April bepaalt het fokresultaat"?

teven of is er vroeg in de dracht iets misgegaan waardoor zij hun pups al in een vroeg stadium verloren. Littekentjes in de baarmoederwand (losgerukte pups die een stukje vergroeide baarmoederwand meenemen) vormen een duidelijke aanwijzing dat er vruchtjes ingenesteld zijn geweest in de afgelopen drachtperiode. Wil men weten of pupsterfte rond de werpdatum een gevolg is van een infectie, dan kan men de pups meegeven aan de dierenarts die ze kan controleren op bacteriën. Infecties hoeven niet altijd de oorzaak te zijn. Soms zijn er onderhuidse bloedinkjes te zien. Hebben de pups vastgezet in het geboortekanaal waardoor zij zuurstoftekort hadden? Lagen zij verkeerd in een soort stuit of was er onrust tijdens het werpen? Geven de longetjes aan dat zij wel geademd hebben? Hadden de pups te weinig weerstand? Hebben zij nog wel of niet melk gedronken? Door sectieonderzoek kan uw dierenarts snel meer inzicht geven waarom sommige pups het niet gered hebben.

Vruchtbaarheid of het volbrengen van de dracht?

Aanwezigen zijn niet bang om het achterste van hun tong te laten zien en delen hun ervaringen met collega's. Gustpercentages worden openlijk besproken. Om geen appels met peren te vergelijken wordt voorgesteld om per voerfabriek anoniem eind mei van een aantal verschillende bedrijven, zowel jonge als oude teven naast elkaar te leggen. Ook zal onderscheid gemaakt worden naar het aantal paringen. Door de begeleidingscommissie zal een plan gemaakt worden.

Jan de Rond concludeert dat niet de vruchtbaarheid het grootste probleem lijkt maar eerder het volbrengen van de drachtperiode. Een goede Bodyscore lijkt daarbij heel belangrijk. Uit zijn onderzoek blijkt dat zowel het worpre-sultaat van de jonge als oude teven significant hoger is bij een positieve BS-ontwikkeling. Uit Deens onderzoek blijkt dat een snellere werptijd (5 uur) de eerste dagen na het werpen een veel lagere uitval oplevert. Heel dunne en heel dikke teven hebben een langere werptijd (tot wel 10 uur). Dit levert duidelijk geboorteproblemen op. Goed voeren, in waarschijnlijk de belangrijkste periode van het jaar, is dus een must! Teven in de drachtperiode dienen ongeveer 120% van hun onderhoudsportie te ontvangen. Deze verhouding is voor alle teven gelijk maar de uiteindelijke portie is echter voor elke teef anders afhankelijk van bijvoorbeeld haar voeder efficiëntie en beweging. Hij adviseert om de tijd te nemen om de teven naar een beperkte groei in de drachtperiode te voeren. Deze uitspraak leidt tot interessante onderlinge discussies tussen de vele aanwezige ervaringsdeskundigen over de te voeren hoeveelheden.

Jan de Rond durft te stellen dat april je uiteindelijke fokresultaat maakt of breekt. Je kunt aanvankelijk heel enthousiast zijn over de paarperiode maar het zijn en blijven levende dieren. Pas na een innestelperiode van twee weken, een dracht van 31 dagen en de eerste dagen na het werpen, zal blijken of u naast nertsenhouder ook een goede nertsenfokker bent.

